

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

S. Avrel. Avgvstini Confessionvm Libri X

Augustinus, Aurelius

Coloniae, 1646

Liber IX. In villam Verecundi abit cum matre, aliisque amicis. Professionem Rhetoricæ abdicat; libros varios scribit. Biennio fere elapso Mediolanum redit; ibi cum Alipio, & Adeodato filio ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10120

LIBER IX.

In villam Verecundi abit cum matre, aliisque amicis. Professionem Rhetoricæ abdicat; libros varios scribit. Biennio fere elapso Mediolanum redit; ibi cum Alipio, & Adeodato filio, baptizatur. Inde cum Matre, & aliis in Africam remeare parat. Matris deinde vitam, & ad ostia Tiberina mortem: suum item luctum gratus Filius, pie & eleganter exequitur.

CAP. I.

Laudat Deum, qui mutavit voluntatem ejus, ut tolleret jugum Christi, & suave ei esset, carere suavitatibus nugarum.

Pfal. 115,
16.

Pfal. 82, 2.

Pfal. 34, 3.

Domine, ego servus tuus, ego servus tuus, & filius ancilla tua. Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Laudet te cor meum, & lingua mea, & omnia ossa mea dicant, Domine, quis similis tibi? Dicant, & responde mihi; & dic animæ meæ, Salus tua ego sum. Quis ego, & qualis ego? Quid non mali ego, aut facta mea, aut si non facta, dicta mea: aut si non dicta, voluntas mea fuit? Tu autem Do-

Domine bonus, & misericors, & dextera tua respiciens profunditatem mortis meæ, & à fundo cordis mei exhauriens abyssum corruptionis. Et *a* hoc erat totum nolle, quod volebas, & velle, quod nolebas.

2. Sed ubi erat tam annofo tempore, & de quo imo altoque secreto, evocatum est in momento liberum arbitrium meum, quo subderem cervicem *leni* jugo tuo, & humeros levi sarcinæ tuæ, Christe Iesu, adjutor meus, redemptor meus? Quam suave mihi subito factum est, carere suavitatibus nugarum! & quas amittere metus fuerat, jam dimittere gaudium erat. Ejiciebas enim eas à me, vera tu & summa suavitas: ejiciebas, & intrabas pro eis omni voluptate dulcior, sed non carni & sanguini; omni luce clarior, sed *b* omni secreto interior; omni honore sublimior, sed non sublimibus in se. Iam liber erat animus meus à curis mordacibus ambiendi, & acquirendi, & volutandi, atque *c* scalpendi scabiem libidinum: & garriebam tibi claritati meæ, & divitiis meis, & salutis meæ Domino Deo meo.

NOTÆ.

- a* Hoc erat totum) nolle quod vult Deus, & velle quod non vult, hæc tota est peccatoris corruptio.
- b* Omni secreto interior) clarissime lucet Dei gratia, sed intus in cordis arcano, non foris in negotiorum tumultu, & rerum sensibilibus turbis.
- c* Scalpendi scabiem) apposita utitur metaphora. Scabiosi sunt, & leprosi, homines impuri: delectantur infelici pruritu, qui non tam voluptatem habet, quam turpissimi morbi testimonium.

V S V S.

1. Qui divina gratia à gravibus peccatis resurgit, cum S. Augustino, mox Deo gratias agat, & illius beneficium agnoscat, expendens divinæ gratiæ esse mirabilem hanc immutationem.
2. Credant S. Augustino jam converso, magnam esse suavitatem pœnitentiæ, & conversionis, qui putant morte amariorem esse vitam sine illicitis cupiditatibus. En suave factum est S. D. carere illo luto, in quo tam alte hærebat! Ut iliter hoc caput leget, quisquis divinam vocationem sentit, & sequi statuit; item, qui conscientiam suam seria confessione expiavit.

C A P. II.

Abdicationem professionis Rhetoricæ, valetudini quoque necessariam, se in feriis vindemiales vitandæ offensionis causa, distulisse.

1. **E**T placuit mihi in conspectu tuo non tumultuose abripere, sed leniter subtrahere ministerium linguæ meæ, a nundinis loquacitatis: ne ulterius pueri meditates non legem tuam, non pacem tuam, sed insanias mendaces & bella forensia, mercarentur ex ore meo *b* arma furori suo. Et opportune jam paucissimi dies supererant, ad vindemiales ferias: & statui tolerare illos, ut solemniter abscederem, & redemptus à te, jam non redirem venalis. Consilium ergo nostrum erat coram te; coram hominibus autem, nisi nostris non erat. Et convenerat inter nos, ne passim cuiquam *pfal. 83. 7.* funderetur. Quamquam tu nobis *d* à convalle plorationis ascenditibus, & cantantibus

tibus canticum graduum, dederas *sagittas* ^{Psal. 119,}
acutas, & carbones vastatores aduersus linguam ^{4.}
 subdolam, velut consulendo contradicen-
 tem, & sicut cibum assolet, amando consu-
 mentem. Sagittaveras tu cor nostrum, ca-
 ritate tua, & gestabamus verba tua transfixa
 visceribus. Et exempla fervorum tuorum,
 quos de nigris lucidos, & de mortuis vivos
 feceras, congesta in sinum cogitationis no-
 stræ, urebant & absunebant gravem torpo-
 rem, ne in ima vergeremus. Et accendebant
 nos valide, ut omnis ex lingua subdola con-
 tradictionis flatus, inflammare nos acrius
 posset, non extinguere.

2. Veruntamen, quia propter nomen tu-
 um, quod sanctificasti per terras, etiam lau-
 datores utique haberet votum & propofi-
 tum nostrum, jactantiæ simile videbatur,
 non operiri tam proximum feriarum tem-
 pus: sed de publica professione, atque ante
 oculos omnium sita, ante discedere, ut con-
 versa in factum meum ora cunctorum in-
 tuentium, quam vicinum vindemialium di-
 em prævenire voluerim, multa dicerent,
 quod quasi appetissem magnus videri. Et
 quo mihi erat istud, ut putaretur & disputa-
 retur de animo meo, & blasphemaretur bo-
 num nostrum? Quin etiam, quod ipsa æsta-
 te ^e literario labori nimio, pulmo meus ce-
 dere cœperat, & difficulter trahere suspiria,
 doloribusq; pectoris testari se faucium, vo-
 cemque clariorem productioremve recusa-
 re: primo perturbaverat me, quia magiste-
 rii illius farcinam, pene jam necessitate de-
 ponere cogebat, aut si curari, & convale-
 scere potuissem, certe intermittere. Sed ubi
 O plena

plena voluntas vacandi & videndi, quoniam tu es Deus, oborta mihi est atque firmata, nosti Deus meus, etiam gaudere coepi, quod hæc quoque suberat non mendax excusatio: quæ offensionem hominum temperaret, qui propter liberos suos, me liberum esse nunquam volebant.

3. Plenus igitur tali gaudio, tolerabam illud intervallum temporis, donec decurreret. Nescio utrum, vel viginti dies erant, sed tamen fortiter tolerabantur, quia recesserat cupiditas, quæ mecum solebat ferre grave negotium: & ego premendus remanseram, nisi patientia succederet. Peccasse me in hoc, quisquam servorum tuorum, fratrum meorum dixerit; quod jam pleno corde militia tua, passus me fuerim, vel una hora sedere in cathedra mendacii. At ego non contendo. Sed tu Domine misericordissime, nonne & hoc peccatum, cum cæteris horrendis & funereis, in aqua sancta ignovisti, & remisisti mihi?

N O T Æ.

a *Nundinis loquacitatis*) Rhetoricæ professionem intelligit, hoc sane convitio dignam, si vano fine suscipiatur.

b *Arma furori suo*) ut eloquentia aliæque artes sunt instrumenta virtutum, si ad divinam gloriam referantur, ita sunt arma furoris, quo insanunt filii vanitatis, studia sua ad quæstum & vanos honores referentes, tanto deteriores, quanto doctiores, præsertim si hæresis & pertinacia accedat.

a *A convalle plorationis*) seu pœnitentiæ, seu miseriarum hujus mundi, qui est vallis lachrymarum. Alludit vero S. D. ad illud *Beatus vir, cuius est auxilium abs te, ascensiones virtutum in corde suo disposuit: in valle lacrymarum.*

Psa. 83. 7.

d can.

d *Cantantibus canticum graduum*) quod complectitur quindecim Psalmos, à 119 usq; ad 133. Sunt autem tot Psalmi, qui dicuntur graduum, quoniam tot fuerunt gradus templi Solomonis teste S. D. in quorum ascensione hos Psalmos cani solitos, censent Lyranus & alii. Theodoretus & Euthymius putant hæc cantica ad literam significare, ascensionem Iudæorum de Babylone in Ierusalem. Illud certum esse affirmat Bellarminus *ascensionem siue hanc, siue illam, figuram fuisse ascensionis electorum; qui per gradus virtutum, ac precipue caritatis, ascendunt de valle lachrymarum ad caelestem Ierusalem; & de hac ascensione Spiritum sanctum potissimum locutum; ideoque hi Psalmi merito frequentantur ab Ecclesia. Et verisimile est S. Augustinum post suam conversionem ex desiderio proficiendi in caritate Dei, sæpius illos usurpasse, idque ipsum hic significare.*

In Psal.
150.

In argum.
Psal. 119.

e *Labori nimio pulmo meus cedere cœperat*) assiduis clamoribus fractus, inde pectoris dolor, cujus quoque mentionem alibi facit. Quam excusationem divina providentia ei subministravit, ut cum minori offensione deferere posset functionem.

V S V S.

1. Primus hic post conversionem labor est, hominum iudicia & opprobria spernere; ad quod generose faciendum, verbo & exemplo egregie ducit Augustinus. Estque hæc virtus pars fortitudinis, magnopere necessaria Incipientibus, nisi propositum suum cito deferere velint.
2. Alterum quoque, insignis prudentiæ documentum, præbet S. D. ut nempe vitemus offensiones hominum, quoad fieri potest. Quod vero in fine capitis, quasi subdubitat de peccato, bonæ illud mentis & humilitatis est. Hanc enim ejus moram in professione Rhetoricæ, intentio caritatis, & illud ipsum magisterium in Dei gloriam relatum non solum inculpabilem, verum & laudabilem, fecit. Nec amplius cathedra ejus fuit mendacii, sed veritatis, quia istam, non illud spectabat.

l. 1. contra
Acad. c. 1.
l. de vita
beata.
l. 1. de or-
dine c. 1.

C A P. III.

Concessit illis villam Verecundus, cuius, sicut & Nebridii paulo post secutam conversionem, ac utriusque mortem memorat.

1. **M**acerabatur anxietudine Verecundus de isto nostro bono, quod propter vincula sua, quibus tenacissime tenebatur, deserere se nostro consortio videbat, nondum Christianus conjuge fideli. Ea ipsa tamen arctiore præ cæteris compede, ab itinere, quod aggressi eramus, retardabatur. Nec Christianum esse alio modo se velle dicebat, quam illo, quo non poterat. Benigne sane obtulit, ut quamdiu ibi essemus, in rure ejus essemus. Retribues illi Domine in resurrectione justorum, quia jam ipsam sortem retribuisti ei. Quamvis enim absentibus nobis, cum Romæ jam essemus, corporali aegritudine correptus, & in ea Christianus fidelis factus, ex vita hac migravit. Ita misertus es non solum ejus, sed etiam nostri: ne cogitantes egregiam erga nos amici humanitatem, nec eum in grege tuo numerantes, dolore intolerabili cruciaremur.

2. Gratias tibi Deus noster, tui sumus: indicant *b* hortationes & consolationes tuæ, fidelis promissor; reddes Verecundo pro rure illo ejus Cassiciaco, ubi ab æstu seculi requievimus in te, amœnitatem sempiternæ virentis paradisi tui; quoniam dimisisti ei peccata super terram, *c* in monte in caseato, monte

monte tuo, monte uberi. Angebatur ergo tunc ipse, Nebridius autem collatabatur. Quamvis enim & ipse nondum Christianus, in illam foveam perniciosissimi erroris inciderat, ut veritatis *d* filii tui carnem phantasma crederet: tamen inde emergens, sic sibi erat, nondum ullis Ecclesiæ tuæ sacramentis imbutus, sed inquisitor ardentissimus veritatis. Quem, non multo post conversionem nostram, & regenerationem per baptismum tuum, ipsum etiam fidelem catholicum, castitate perfecta atque continentia, tibi servientem in Aphrica apud suos, cum tota domus ejus per eum Christiana facta esset, carne solvisti.

3. Et *e* nunc ille vivit in sinu Abraham Luc. 16. (quicquid illud est, quod illo significatur sinu) ibi Nebridius meus vivit, dulcis amicus meus, tuus autem Domine *f* adoptivus ex liberto filius, ibi vivit. Nam quis alius tali animæ locus? ibi vivit, unde me multa interrogabat homuncionem inexpertum. Iam non ponit aurem ad os meum, sed spirituale os ad fontem tuum: & bibit, quantum potest, sapientiam pro aviditate sua, sine fine felix. Nec sic eum arbitror inebriari ex ea, ut obliviscatur mei, cum tu Domine, *g* quem potat ille, nostri sis memor. Sic ergo eramus, Verecundum consolantes tristem, salva amicitia de tali conversione nostra: & exhortantes ad fidem gradus sui, vitæ scilicet conjugalis. Nebridium autem operientes, quando sequeretur, quod de tam proximo poterat, & erat jam jamque facturus. Cum ecce evoluti sunt dies illi tandem, nam longi & multi videbantur præ

amore libertatis otiosæ, ad cantandum de
 psal. 26. 8. medullis omnibus. *Tibi dixit cor meum, qua-
 sivi vultum tuum, vultum tuum Domine requi-
 ram.*

N O T Æ.

a *Macerabatur anxietudine Verecundus*) quia vide-
 bat se privari consuetudine carissimorum sibi
 hominum, à quorum consortio impediabatur
 compede uxoria. Nec aliter Christianus esse vo-
 lebat, quam uxore solutus, qua viva solvi non
 poterat.

b *Hortationes & consolationes*) quas habent ac sen-
 tiunt justi homines, signum sunt electionis eo-
 rum.

c *In monte incaurato*) intelligit vel Christum, quem
 esse montem incauratam, sive coagulatum (ut vulga-
 ta habet eodem sensu) & pinguem, alibi interpre-
 tatur; vel Ecclesiam Catholicam, in qua per
 Christi merita & baptismum, Verecundo ante
 mortem peccata sunt dimissa. Nam hanc quo-
 que, per illum montem significari docet Bellarm.

In psal.
67.

d *Filii tui carnem phantasma*) inciderat nempe
 Nebridius in hæresin Manichæorum, negan-
 tium Christum assumpsisse veram carnem, de
 qua supra.

In 4. d. 45.
V. Suar.
2. 2. in 3.
p. d. 41.
S. 2.

e *Nunc ille vivit in sinu Abraham*) Sinus Abrahæ,
 qui Limbus Patrum dicitur, est secundum Theo-
 logos receptaculum subterraneum, in quo anime sancte
 ante Christi ascensionem detinebantur. S. D. vero et-
 iam post Christi ascensionem videtur, ibi eas col-
 locasse. Etsi enim crederet illas Deum videre,
 adeoque beatas esse, ut ex sequentibus verbis li-
 quet, fuit tamen dubius de loco, hinc illa verba:
quidquid illud est, quod significatur illo sinu, quem ali-
 quando putavit non esse subterraneum. V. Sua-
 rez & Bellarm.

l. c. l. r.
de beatit.
c. 5.

f *Adoptivus ex liberto filius*) libertum vocat Nebridi-
 um, quia ex servitute Diaboli per baptismum li-
 beratus fuit; adoptivum vero filium, quia per gra-
 tiam Dei adoptionem filiorum consecutus erat.

^a *Quem potat ille*) nempe per visionem beatificam.

1. Disce gratitudinem erga amicos & benefactores defunctos: eisque retributionem æternam precare, & imprecare.
2. Elidit S. D. stolidum hæreticorum argumentum, quo contendunt SS. non invocandos, quod nec audiant nec videant necessitates & petitiones nostras. Sed non obliviscuntur nostri, *cum tu Domine*, ait magnus Augustinus, *no-* V. lib. de
stri sis memor. Nimis indigne de Deo sentiunt, qua- cura agen-
da pro
mort. c.
11.
si ille amicis suis jam beatis, notitiam rerum hu-
manarum, & maxime precum nostrarum, largi-
ri aut nolit, aut non possit.

C A P. IV.

Cum suis omnibus in villam abijt libros aliquot scribit, Psalmos Davidis legit, ex iis quartum adversus Manichæos explicat, dolore dentium divinitus liberatur.

1. **E**T venit dies, in quo etiam actu solverer à professione rhetorica, unde jam cogitatu solutus eram. Et factum est. Et eruiſti linguam meam, unde jam erueras cor meum: & benedicebam tibi gaudens, *a* profectus in villam cum meis omnibus. Ibi quid egerim in literis, jam quidem fervientibus tibi, sed adhuc in superbiæ scholam, tanquam in pausationem anhelantibus, *b* testantur libri disputati cum præsentibus, & cum ipso me solo coram te: quæ autem cum absente Nebridio, testantur epistolæ. Et quando mihi sufficiat tempus commemorandi omnia magna erga nos beneficia tua in illo tempore, præsertim ad alia majora properanti? Revocat enim me recordatio mea, & dulce mihi fit Domine confiteri tibi, quibus internis me

stimulis perdomueris, & quemadmodum me complanaveris, humiliatis montibus & collibus cogitationum mearum, & tortuosa mea direxeris, & aspera lenieris. Quoque modo ipsum etiam Alipium fratrem cordis mei, subegeris nomini unigeniti tui, Domini & salvatoris nostri Iesu Christi, quod primo c̄ dedignabatur inferi literis nostris. Magis enim eas volebat redolere gymnasi-
orum cedros, quas jam contrivit dominus, quam salubres herbas ecclesiasticas adversas serpentibus.

2. Quas tibi Deus meus voces dedi, cum legerem Psalmos David, cantica fidelia, & sonos pietatis, excludentes turgidum spiritum! rudis in germano amore tuo, catechumenus in villa, cum catechumeno Alipio feriatu: matre adhaerente nobis muliebri habitu, virili fide, anili securitate, materna caritate, Christiana pietate. Quas tibi voces dabam in Psalmis illis, & quomodo in te inflammabar ex eis, & accendebar eos recitare, si possem toto terrarum orbe, adversus typhum generis humani! Et, tamen toto orbe cantantur, & non est, qui se abscondat à calore tuo. Quam vehementi & acri dolore indignabar Manichæis, & miserabar eos rursus, quod illa sacramenta, illa medicamenta nescirent: & infani essent adversus antidotum, quo sani esse potuissent. Vellem, ut alicubi juxta essent ignorante me, utrum audirent: & me nesciente quod ibi essent, intuerentur faciem meam, & audirent voces meas, *d*quando legi quartum Psalmum, in illo tunc otio, quid de me fecerit ille Psalmus.

3. *Cum invocarem te, exaudisti me Deus iustitiæ meæ, in tribulatione dilatasti mihi. Misere mei Domine, & exaudi orationem meam.* Audirent ignorante me, utrum audirent; ne me propter se illa dicere putarent, quæ inter hæc verba dixerim. Quia & revera nec ea dicerem, nec sic ea dicerem, si me ab eis audiri viderique sentirem: nec si dicerem, sic acciperent, quomodo mecum & mihi, coram te, de familiari affectu animi mei. Inhorui timendo, ibidemque inferbui sperando, & exultando in tua misericordia pater. Et hæc omnia exhibant per oculos meos, & vocem meam, cum conversus ad nos spiritus tuus bonus, ait nobis: *Fili hominum quousque graves corde? ut quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium?* Dilexeram enim vanitatem, & quæsieram mendacium. Et tu Domine jam magnificaveras sanctum tuum, suscitans eum à mortuis, & collocans ad dexteram tuam, unde mitteret ex alto promissionem suam paracletum, spiritum veritatis; & miserat eum jam, sed ego nesciebam. Marc. 16. Actor. 2.

4. Miserat eum, quia jam magnificatus erat, resurgens à mortuis, & ascendens in coelum. *Ante autem spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat clarificatus.* Et clamat propheta: *Quousque graves corde? Ut quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium? Et scitote, quoniam Dominus mirificavit sanctum suum.* Clamat, quousque? clamat, scitote. Et ego tamen nesciens, vanitatem dilexi, & mendacium quæsi. Et ideo audivi, & contremui: quoniam talibus dicitur, qualem me fuisse reminiscebar. In phantasmatibus enim, quæ pro veritate tenueram, vanitas erat & mendacium. Ioa. 7. 39.

mendacium. Et insonui multa graviter ac fortiter, in dolore recordationis meæ. Quæ utinam audissent, qui adhuc diligunt vanitatem, & quærunt mendacium! Forte conturbarentur, & evomissent illud, & exaudires eos, cum clamarent ad te; quoniam vera morte carnis mortuus est pro nobis, qui te interpellat pro nobis.

Rom, 8.
34.

5. Legebam, *Irascimini, & nolite peccare.* Et quomodo movebar Deus meus, qui jam didiceram, irasci mihi de præteritis, ut de cetero non peccarem! Et merito irasci, quia non alia natura gentis tenebrarum de me peccabat, sicut dicunt qui sibi non irascuntur, & thesaurizant sibi iram in die iræ, & revelationis iusti iudicii tui. Nec jam bona mea foris erant, nec oculis carnis in isto sole quærebantur. Volentes enim gaudere forinsecus, facile evanescent, & effunduntur in ea, quæ videntur, temporalia sunt, & imagines eorum, famelica cogitatione lambunt. Et ô si fatigentur inedia, & dicant! *Quis ostendet nobis bona?* Et dicamus, & audiant: *Signatum est in nobis lumen vultus tui Domine.* Non enim lumen nos sumus, quod illuminat omnem hominem, sed illuminamur à te, ut qui fuimus aliquando tenebra, simus lux in te.

Ioan. 1. 9.

Ephes. 5.

Psal. 4.

6. O si viderent internum lumen æternum, (quod ego, quia gustaveram, frendebam; quoniam non eis poteram ostendere) si afferrent ad me cor in oculis suis foris à te, & dicerent! *Quis ostendet nobis bona?* Ibi enim, ibi mihi iratus eram intus in cubili, ubi compunctus eram, ubi sacrificaveram mactans vetustatem meam, & in-

inchoata meditatione renovationis meæ, sperans in te: ibi mihi dulcescere cœperas, & dederas lætitiã in corde meo. Et exclamabam legens hæc foris, & agnoscens intus. Nec volebam multiplicari terrenis bonis, devorans tempora, & devoratus temporalibus: cum haberem in æterna simplicitate aliud frumentum, & vinum, & oleum.

7. Et clamabam in consequenti versu, clamore alto cordis mei: *O in pace! O fin idipsum! O quid dixit: Obdormiam & somnum capiam?* Quoniam, quis resistet nobis, cum fiet sermo, qui scriptus est: *Absorpta est mors in victoria?* Et tu es idipsum valde, qui non mutaris, & in te requies, obliviscens laborum omnium, quoniam nullus alius tecum. Sed nec ad alia multa adipiscenda, quæ non sunt, quod tu; sed tu Domine, *singulariter in spe constituisti me.* Legebam, & ardebam, nec inveniebam, quid facerem surdis mortuis, ex quibus fueram pestis & latrator amarus, & cæcus adversus literas, de melle cœli melleas, & de lumine tuo luminosas: & super scripturæ hujus inimicos tabescebam, quando recordabar omnia dierum illorum feriatorum.

1. Sed nec oblitus sum, nec filebo flagelli tui asperitatem, & misericordiæ tuæ mirabilem celeritatem. Dolore dentium tunc excruciabas me, & cum in tantum ingravesceret, ut non valerem loqui, ascendit in cor meum admonere omnes meos, qui aderant, ut deprecarentur te pro me, Deum salutis omnimodæ. Et scripsi hoc in cera, & dedi eis, ut legeretur. Mox, ut genua

nua supplici affectu fiximus, *b* fugit dolor ille. Sed quis dolor? aut quomodo fugit? Expavi, fateor Domine meus, Deus meus! nihil enim tale ab ineunte ætate expertus fueram. Et insinuati sunt mihi in profundo nutus tui, & gaudens in fide laudavi nomen tuum. Et ea fides, me *i* securum esse non sinebat de præteritis peccatis meis, quæ mihi per baptismum tuum, remissa nondum erant.

N O T Æ.

- a* *Profectus in villam*) Cassiciacum Verecundi, de quo supra, comitante matre, Alipio aliisque, inter quos fuisse Adeodatum filium, Navigium fratrem, Trigetium & Licentium cives & discipulos, Lactidianum & Rusticum consobrinos illius, item Euodium ipse alibi significat.
- b* *Testantur libri disputati*) contra Academicos, de vita beata, de ordine, & soliloquia; hos enim libros Cassiciaci scriptos, aut saltem inchoatos, antequam Mediolanum reverteretur, testatur ipse. *II* autem libri, etsi bono animo, *nondum tamen penitus ad formam humilitatis Christianæ subacti*, scripti sunt, ut ipse hic, & in libris retractat. fatetur.
- c* *Dedignabantur inseri literis nostris*) vanæ & profanæ eruditionis studio. Habet vero Alipius catechumenus imitatores, viros in fide Christiana enutritos, quibus nihil latinum est, nisi profanum: ideoque abstinent vocibus Ecclesiasticis, non aliter, quam Solæcisimis aut Barbaris. Quasi Christi fides, quæ omnium gentium devicit errores, sacrorum suorum vocabula, non possit jure suo profanis miscere linguis; aut deceat superstitiosis idololatricisque vocibus, Sacrosancta mysteria inquinare & obscurare.
- d* *Quando legi quartum Psalmum*) quem teste Bellarm. canit David in persona Ecclesiæ, vel cujuslibet animæ fidelis, quæ exemplo suo monet peccatores, ut convertantur, & fiduciam ponant in Domino, declinent à malo, & faciant bonum. Sic S. D. inflammato corde in Manichæos eum pronuntiavit.

fuit. lib. de
ordine, de
beata vi-
ta. contra
Acad. inf.
cap. 7.

l. i. retr.
c. 12. 3,
4, 5.

In com-
ment. ad
v. 1.

e Ma

- e *Magnificaveras sanctum tuum*) id est, Christum, qui est Sanctus Sanctorum, vulgata editio habet, mirificavit.
- f *In idipsum*) S. D. per idipsum intelligit Deum, qui solus semper est idem ipse, ut sensus sit: *In idipsum dormiam & requiescam*, id est, in Deo. Ad literam tamen, *in idipsum*, idem est, quod pariter, simul, conjunctim. V. Bellarm.
- g *Latrator amarus & cacus.*) adversus sacras literas veteris Testamenti, quas una cum Manichæis rejiciebat.
- h *Fugit dolor ille*) sane per miraculum, statim enim post preces, & miro modo, qualem nunquam expertus erat, cessavit.
- i *Securum non esse sinebat*) etsi enim certum & Catholicum dogma sit, ut ait Suarez, ad remissionem peccatorum sufficere catechumeno contritionem cum voto baptismi, absque reali susceptione Sacramenti; quia tamen contritio valde difficilis est, minus certa redditur remissio peccatorum ante realem baptismum. t. 3. m. 3 p. d. 27. S. 2.

V S V S.

1. Commendat S. D. verbo & exemplo, psalmos, meritoque appellat *Cantica fidelia*, id est, fidelium propria, vel fidei mysteriis plena. Est enim liber Psalmorum quasi *summa & compendium totius veteris testamenti*, quidquid in eo ad historiam, prophetiam, mores pertinet, complectens. Unde merito S. Basilus dixit: *Psalmos etiam ex corde lapideo lachrymas elicere*, & S. Chrysostr. eos, qui Psalmos rite canunt, cum Angelis choreas ducere, & quasi cum eis de Dei laudibus, & amore contendere. in Psal. 1. in Ps. 137.
2. Principium in vita spirituali certum est. Volentes gaudere forinsecus in creaturis sensibilibus, facile evanescent, & effunduntur in eas, earumque imagines lambunt cogitatione vaga, & divinæ consolationis inani. Hinc orationum distractiones innumeræ.

CAP. V.

Professionem Rhetoricæ Mediolanensibus renuntiat, Ambrosius lectionem Prophetæ Esaiæ illi suadet.

1. **R**enunciavi peractis vindemialibus, ut scholasticis suis Mediolanenses, a venditorem verborum alium providerent: quod & tibi ego servire delegissem, & illi professioni, præ difficultate spirandi ac dolore pectoris, non sufficerem. Et insinuavi per literas Antistiti tuo, viro sancto Ambrosio, pristinos errores meos, & præsens votum meum: ut moneret, quid potissimum mihi de libris tuis legendum esset, quo percipiendæ tantæ gratiæ paratior aptiorque fierem. At ille iussit Esaiam prophetam, credo, quod præ cæteris, Euangelii vocationisque gentium sit prænunciator apertior. Veruntamen ego primam hujus lectionem non intelligens, totumque talem arbitrans, distuli repetendum exercitior in dominico eloquio.

NOTÆ.

- 2 *Venditorem verborum*) professorem Rhetoricæ, appellat venditorem, quia salario & pretio conducendus erat.

CAP.

CAP. VI.

*Mediolanum reversus, una cum filio Adeo-
dato, cujus ingenium mire pradicat, &
Alipio baptizatur, ac ingenti solatio per-
funditur.*

1. **I**Nde, ubi tempus advenit, quo me no-
men dare oporteret, relicto rure a Me-
diolanum remeavimus. Placuit & Alipio re-
nasci in te mecum, jam induto humilitate
sacramentis tuis congrua: & fortissimo do-
mitori corporis, usque ad Italicum solum
glaciale, nudo pede obterendum, insolito
ausu. Adjunximus etiam nobis puerum A-
deodatum, ex me natum carnaliter, de pec-
cato meo. Tu bene feceras eum. Annorum
erat fere quindecim, & ingenio pravenie-
bat multos graves & doctos viros. Munera
tua tibi confiteor, Domine Deus meus, cre-
ator omnium, & multum potens reformare
nostra deformia. Nam ego in illo puero,
præter delictum nihil habebam. Quod enim
enutriebatur à nobis in disciplina tua, tu
inspiraveras nobis, nullus alius. Munera
tua tibi confiteor. Et liber noster, qui in-
scribitur *de Magistro*, ipse ibi mecum loqui-
tur. Tu scis illius esse sensa omnia, quæ in-
feruntur ibi, ex persona collocutoris mei,
cum esset in annis sedecim. Multa ejus alia
mirabilia expertus sum; horrore mihi
erat illud ingenium. Et quis præter te, ta-
lium miraculorum opifex?

2. Cito de terra abstulisti vitam ejus, &
securior eum recordor, non timens quic-
quam

quam pueritiæ, nec adolescentiæ, nec omnino homini illi. Sociavimus eum coævum nobis in gratia tua, educandum in disciplina tua, & baptizati sumus: & fugit à nobis sollicitudo vitæ præteritæ. Nec satiabar illis diebus dulcedine mirabili, considerare altitudinem consilii tui, super salutem generis humani. Quantum flevi in hymnis & canticis tuis, suave sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter! Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æstuabat affectus pietatis, & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum eis.

N O T Æ.

V. l. 8. c. 1. ^a *Mediolanum remeavimus*) biennio fere post conversionem peracto. Nam cum eo tempore, 12 fere annis ab undevicesimo ætatis elapsis, triginta & unum natus esset, & in Soliloquiis, quæ Mediolanum reversus absolvit, quatuordecim annos ab eodem tempore & lecto Hortensio numeret: biennium emergit, quo Cassiciaci moratus libros supra memoratos scripsit, & in virtutibus Christianis ac Baptismi veluti tirocinio, se exercuisse dicendus est. Mediolani ante Baptismum scripsit libros de Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Magistro. Est autem baptizatus tempore Paschali teste Possidio, seu Possidonio, anno ætatis 34, ut probat Baron. una cum Alipio & Adeodato, ab ipso S. Ambrosio, ut testatur ipse S. Augustinus, cujus Baptismi anniversaria memoria est in Martyrol. Rom. 5 Maji.

n. 1.

ib. c. 7.

l. 1. c. 10.

l. 1. retr. c. 6.

l. 1. retr. c. 6. & seq.

A. C. 388.

Siricii 4.

Valen. 13.

Theod. 10

l. 1. contra

Iul. c. 9.

V S V S.

Securitas illa de venia peccatorum, quæ post baptismum & pœnitentiam infunditur, manifestum argumentum est divinæ gratiæ, & veræ fidei. Carent illa impenitentes, item Hæretici & Ethnici.

C A P.

CAP. VII.

Ut populus Mediolanensis Psalmos & Hymnos concineret, institutum est Iustinâ persequente Ambrosium : à quo peractam non sine miraculis translationem SS. Martyrum Gervasii & Protasii, recenset.

1. **N**on longe cœperat Mediolanensis Ecclesia, genus hoc consolationis, & exhortationis celebrare, magno studio fratrum concinentium vocibus & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multo amplius, cum *a* Iustina Valentiniani regis pueri mater, hominem tuum Ambrosium persequeretur hæresis suæ causa, qua fuerat seducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in Ecclesia, mori parata cum Episcopo suo, seruo tuo. Ibi mater mea, ancilla tua, sollicitudinis & vigiliarum primas partes tenens, orationibus vivebat. Nos adhuc frigidi à calore spiritus tui, excitabamur tamen, civitate attonita atque turbata. Tunc Hymni & Psalmi ut canerentur, secundum morem Orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabesceret, institutum est : & ex illo in hodiernum retentum, multis jam ac pene omnibus gregibus tuis, & per cætera orbis imitantibus.

2. Tunc memorato antistiti tuo per visum aperuisti, quo loco laterent martyrum corpora *b* Gervasii & Protasii, quæ per tot annos incorrupta, in thesauro secreti tui recondideras : unde opportune promeres, ad coercendam rabiem femineam, sed regiam.

Cum

Pf. 113,
15.

Cant. 1, 4.

Cum enim propalata & effossa, digno cum honore transferrentur ad Ambrosianam basilicam: non solum, quos immundi vexabant spiritus, confessis eisdem dæmonibus sanabantur: verum etiam quidam plures annos cæcus civis, civitatisque notissimus, cum populi tumultuantis lætitiæ causam quæsisset atque audisset, exilivit, eoque se ut duceret, suum ducem rogavit. Quo perductus impetravit admitti, ut sudario tangeret feretrum *pretiosa in conspectu tuo mortis sanctorum tuorum*. Quod ubi fecit, atque admovit oculis, confestim aperti sunt. Inde fama discurrens, inde laudes tuæ ferventer lucentes, inde illius inimicæ animus, etiam ad credendi sanitatem non applicitus, à persequendi tamen furore compressus est. Gratias tibi Deus meus. Vnde, & quo eduxisti recordationem meam, ut hæc etiam confiterer tibi, quæ magna oblitus præterieram? *c* Et tamen tunc, cum ita fragraret *odor unguentorum tuorum*, non currebamus post te; & ideo plus flebam inter cantica hymnorum tuorum, olim suspirans tibi, & tandem respiciens, *d* quantum patet aura in domo fœneæ.

N O T Æ.

- a* *Iustina*) de ejus hac in Ambrosium persecutione & causis vide Baron. qui antiquitatem quoque, Psalmos & Hymnos concinendi in Ecclesia, egregie defendit.
- b* *Gervasii & Protasii*) quorum Festum colit Ecclesia 19 Junii. V. Baron. in notis ad Martyrologium Romanum, ubi probabiliter concludit eos passos temporibus M. Aurelii Antonii, & Lucii Veri Imperatorum, post annum nonum Imperii eorum exorto jam bello Marcomannico. Quare per 200 & amplius annos, incorrupta Sanctorum

A.C. 386.

A.C. 384.

rum horum corpora mansisse necesse est, ut merito id prodigii loco memoret S. D. Dicti enim imperatores, cœperunt imperare A. C. 163. Hæc vero translatio refertur à Baronio A. C. 387. apud quem V. plura. Meminit de eadem sæpius alibi Augustinus.

c *Et tamen tunc, &c.*) tempore hujus translationis, Augustinus adhuc Cassiciaci morabatur, ideoque ait *se nondum cucurrisse post Deum*, baptismum nempe adhuc differendo: quam moram videtur deslere, etsi forte culpabilis non fuerit.

d *Quantum patet aura in domo sænea*) corpus suum intelligit, *omnis enim caro fœnum*, cujus angustiis velut coarctabatur, fervore divini amoris, & Christianæ Psalmodiæ suavitate inflammatus.

lib. 22. de Civ. Dei cap. 8, & Serm. 39. de div. cap. 5.

Isai. 4, 6.

V S V S.

1. Elucet Psalmorum & Hymnorum utilitas ad pietatis affectus concitandos, de quo iterum inf.
2. Apparet veteris Ecclesiæ devotio erga SS. Martyrum reliquias, divinis etiam miraculis testata, quæ S. D. refert. Quod si fidem iis abrogant Sectarii, non meliores se esse ostendunt Arrianis, qui hæc ipsa Catholicæ fidei, & SS. Martyrum testimonia spernebant, uti liquet ex S. Ambrosio. Si vero credunt, ergo fateantur cultum reliquiarum & invocationem Sanctorum non repugnare veræ fidei, Deus enim non potest confirmare falsum cultum & idololatricum prodigiis, cum sit Deus veritatis, & idololatriæ non solum hostis, verum & vindex. Nec ratio permittit suspicari, quod permiserit tantos Ecclesiæ Doctores Augustinum & Ambrosium, diabolicis præstigiis superstitionisque commentis, in publicam fidelium perniciem, decipi ac demerari; & Lutero ac Calvino, has scilicet Dæmonis præstigias, post tot secula revelarit.

Serm. 914

l. 10. c. 33.

CAP.

C A P. VIII.

Se cum Euodio & aliis pariter in Africam remeasse, Matre ad Ostia Tiberina defuncta, cuius educationem describit, & quomodo à vinolentia liberata sit.

Psal. 67, 7. 1. **Q**ui habitare facis unanimes in domo, conficiasti nobis & Euodium juvenem ex nostro municipio. Qui cum agens in rebus militaret, prior nobis ad te conversus est, & baptizatus, & relicta militia sæculari, accinctus tua. Simul eramus, simul habitabamus in placito sancto. Quærebamus, quisnam locus nos utilius haberet servientes tibi. Pariter remeabamus in Africam. Et cum apud ostia Tiberina essemus, mater defuncta est. Multa prætereo, quia multum festino. Accipe confessiones meas & gratiarum actiones Deus meus, de rebus innumerabilibus, etiam in silentio. Sed non præteribo, quicquid mihi anima parturit de illa famula tua, quæ me parturivit & carne, ut in hanc temporalem, & corde, ut in æternam lucem renascerer. Non ejus, sed tua dicam dona in ea. Neque enim seipsam fecerat, aut educaverat seipsam.

2. Tu creasti eam, nec pater, nec mater sciebat, qualis ex eis fieret. Et erudit eam in timore tuo *b* virga Christi tui, regimen unici filii tui, in domo fideli, bono membro Ecclesiæ tuæ. Nec tantam erga suam disciplinam diligentiam matris prædicabat, quantam famulæ cujusdam decrepitæ, quæ patrem ejus infantem portaverat, sicut dor-
fo

so grandiuscularum puellarum parvuli portari solent. Cujus rei gratia, & propter se-nectam ac mores optimos, in domo Christiana satis à dominis honorabatur. Vnde etiam curam dominicarum filiarum commissam sibi, diligenter gerebat, & erat in eis cœercendis, cum opus esset, sancta severitate vehemens, atque in docendis sobria prudentia. Nam eas præter illas horas, quibus ad mensam parentum moderatissime alebantur, etiam si exardescerent siti, nec aquam bibere sinebat, præcavens consuetudinem malam, & addens verbum sanum: *Modo aquam bibitis, quia in potestate vinum non habetis: cum autem ad maritos veneritis, facta dominae apothecarum & cellariorum, aqua sordebit, sed mos potandi prævalebit.*

3. Hac ratione præcipiendi & autoritate imperandi, frænabat aviditatem tenerioris ætatis, & ipsam puellarum sitim formabat ad honestum modum, ut jam nec liberet, quod non deceret. Et surrepserat tamen, sicut mihi filio famula tua narrabat, surrepserat ei vinolentia. Nam cum de more, tanquam puella sobria juberetur à parentibus de cuppa vinum depromere, priusquam in lagunculam funderet merum, primoribus labris sorbebat exiguum, quia non poterat amplius, sensu recusante. Non enim ulla temulenta cupidine faciebat hoc, sed quibusdam superfluentibus ætatis excessibus, qui ludicris motibus ebulliunt, & in puerilibus animis majorum pondere premi solent.

4. Itaque ad illud modicum, quotidiana modica addendo (quoniam *qui modica spernit,*

Eccles. 19, ^{1.} *nit, paulatim decidit*) in eam consuetudinem lapsa erat, ut prope jam plenos mero caliculos inhianter hauriret. Vbi tunc sagax anus, & vehemens illa prohibitio? Nunquid valebat aliquid adversus latentem morbum, nisi tua medicina Domine vigilaret super nos? Absente patre, & matre, & nutritoribus, tu præsens, qui creasti, qui vocas, qui etiam per præpositos homines boni aliquid agis ad animarum salutem, quid tunc egisti Deus meus? unde curasti? unde sanasti? Nonne protulisti durum & acutum ex altera anima convitium, tanquam medicinale ferrū, ex occultis provisionibus tuis, & uno ictu putredinem illam præcidisti?

5. Ancilla enim, cum qua solebat accedere ad cuppam, litigans cum domina minore, ut fit, sola cum sola, objecit hoc crimen amarissima insultatione, vocans meribulam. Quo illa stimulo percussa, respexit foeditatem suam, confestimque damnavit, atque exiit. Sicut amici adulantes pervertunt, sic inimici litigantes plerumque corrigunt. Nec tu quod per eos agis, sed quod ipsi voluerunt, retribuis eis. Illa enim irata, exagitare appetivit minorem dominam, non sanare: & ideo clanculo, aut quia ita eas invenerat locus & tempus litis, aut ne forte & ipsa periclitaretur, quod tam se-ro prodidisset. At tu Domine rector cælitum & terrenorum, ad usus tuos contorquens profunda torrentis, fluxum seculorum ordinans turbulentum, etiam de alterius animæ infania sanasti alteram. Ne quisquam cum hoc advertit, potentia suæ tribuat, si verbo ejus alius corrigatur, quem vult corrigi.

NOTÆ.

^a *Pariter remeabamus in Africam*) Hæsit tamen aliquantisper Romæ, ubi dum tempus navigationi opportunum expectat, scripsit libros de moribus Ecclesiæ Catholicæ, & alterum de moribus Manichæorum, item de Quantitate animæ, item libros de libero arbitrio collocatore illo ipso Euodio, cujus hic meminit, secundum tamen, & tertium in Africa se primum terminasse affirmat. Quæ autem præterea Romæ & in Africa gesserit, omittit, *Deo confessiones, & gratiarum actiones de rebus innumerabilibus in silentio offerens.* Matristamen vitam & præclare gesta, ejusque mortem gratus filius cum laude recenset. Reliqua Augustini gesta in presbyterio & Episcopatu, ex Scriptoribus vitæ Possidio, Cornelio Lancilloto, item Baronio petantur. Nos solas ejus Confessiones elucidamus, & publico usui aptamus. Libro tamen 10, ubi suum in virtute profectum describit, quædam attingemus.

l. r. Retr.
c. 7, 8, 9.

^b *Virga Christi tui*) gratia & providentia divina, qua mirabiliter ab ipsa infantia gubernat electos Deus, & S. Monicam à Christianis parentibus ortam, copiosis bonitatis suæ donis prævenit ac ornavit.

V S V S.

1. Magna est bonæ educationis utilitas, quæ sæpe magis debetur pædagogis & nutricibus seu curatricibus, quam parentibus. Qui melius de liberis suis mereri non possunt, quam si eorum curam ac disciplinam iis hominibus commendent, à quibus virtutem discere cogantur. Meminerint tamen, si tales nacti sunt, eos honorare, & pro meritis remunerari.
2. Adigendi sunt pueri & puellæ ad honestum modum in cibo & potu, ita ut præter horas prandii & cœnæ vix sinantur bibere. Certe nisi mature assuefiant ad temperantiam, evadunt potatores, & per gulam ac ebrietatem sibi ad interitum viam sternunt. Nemo ebrietatis amans ullam virtutem solide assequi potest, aut innocentiam tueri.

3. Lu-

3. Luculento exemplo docet Monica, quomodo minimis etiam excessibus ad magna vitia perveniatur. Ecce cui paulo ante nec libebat, quod non decebat, illa plenos mero caliculos inhianter haurit.
4. Divinæ providentiæ occultus & mirus, nec infrequens est modus, unius hominis vitio, sanare vitium animæ alterius. Eodem fere modo S. D. Alipium se sanasse insanientem amore spectandi supra narravit.
5. Grande humilitatis incitamentum S. D. iis suggerit, qui proximo juvando occupantur. Ut nemo potentiæ ac virtuti suæ tribuat, si verbo ejus alius corrigatur, quem vult corrigi. Nam quivis reperiet se plurimis superbiam, vanæ gloriæ, impatientiæ, sensualitatis, negligentiam peccatis, conciones, lectiones, admonitiones, aliaque proximi convertendi ministeria corrumpere & inquinare: adeo, ut sane soli Deo omnis honor & gloria debeat, nobis autem confusio faciei.

C A P. IX.

Qua mansuetudine ac patientia, Monica ferocem maritum ac socrum mitigavit, quantum item studuerit conciliare dissidentes, & omnibus obsequi.

1. **E**ducata itaque pudice ac sobrie, potiusque à te subdita parentibus, quam à parentibus tibi: ubi plenis annis nubilis facta est, tradita viro servivit veluti domino; & sategit eum lucrari tibi, loquens te illi moribus suis, quibus eam pulchram faciebas, & reverenter amabilem, atque mirabilem viro. Ita autem toleravit cubilis injurias, ut nullam de hac re cum marito, haberet unquam similitatem. Expectabat enim misericordiam tuam super eum, ut in te credens

credens castificaretur. Erat vero ille præterea, sicut benevolentia præcipuus, ita irafervidus. Sed noverat hæc non resistere irato viro, non tantum factò, sed ne verbo quidem. Iam vero refractò & quieto, cum oportunum videret, rationem facti sui reddebat, si forte ille inconsideratius commotus fuerat.

2. Denique cum matronæ multæ, quarum viri mitiores erant, plagarum vestigia etiam dehonestata facie gererent, inter amica colloquia illæ arguebant maritorum vitam, hæc earum linguam: veluti per jocum, graviter admonens, ex quo illas tabulas, quæ matrimoniales vocantur, recitari audissent, tanquam instrumenta, quibus ancillæ factæ essent, deputare debuisse: proinde memores conditionis, superbire adversus dominos non oportere. Cumque mirarentur illæ, scientes quam ferocem conjugem sustineret, nunquam fuisse auditum, aut aliquo indicio claruisse quod Patricius ceciderit uxorem, aut quod à se invicem vel unum diem domestica lite dissenserint: & cum causam familiariter quærerent, docebat illa institutum suum, quod supra memoravi. Quæ observabant, expertæ gratulabantur: quæ non observabant, subjectæ vexabantur.

3. Socrum etiam suam primo susurris malarum ancillarum adversus se irritatam, sic vicit obsequiis, perseverans tolerantia & mansuetudine, ut illa ultro filio suo medias linguas famularum proderet, quibus inter se & nurum pax domestica turbabatur, ex peteretque vindictam. Itaque postea quam

P

ille

ille & matri obtemperans, & curans familiaria disciplinam, & concordia suorum consulens, proditas ad prodentis arbitrium verberibus coërcuit: promisit illa talia de se premia sperare debere, quæcunque de sua nuru sibi, quo placeret, mali aliquid loqueretur: nullaque jam audente, memorabili inter se benevolentia suavitate vixerunt. Hoc quoque illi bono mancipio tuo, in cuius utero me creasti Deus meus, misericordia mea! munus grande donaveras. Inter dissidentes atque discordes quassibet animas, ubi poterat, tam se præbebat pacificam, ut cum ab utraque multa de invicem audiret amarissima, qualia solet eructare turgens atque indigesta discordia, quando præsentis amicae de absente inimica, per acida colloquia cruditas exhalatur odiorum, nihil tamen alteri de altera proderet, nisi quod ad eas reconciliandas valeret.

4. Parvum hoc bonum mihi videretur, nisi turbas innumerabiles tristis experiret (nescio qua horrenda pestilentia peccatorum, latissime pervagante) non solum iratorum inimicorum iratis inimicis dicta prode, sed etiam quæ non dicta sunt, addere: cum contra animo humano parum esse debeat inimicitias hominum nec exagitare, nec augere male loquendo, nisi eas etiam extinguere bene loquendo studuerit, qualis illa erat docente te magistro intimo, in schola pectoris. Deniq; etiam virum suum, jam in extrema vita temporali ejus, lucrata est tibi, nec in eo jam fideli planxit, quod in nondum fideli toleraverat.

5. Erat etiam serva servorum tuorum.
Quis-

Quisquis eorum noverat eam, multum in ea laudabat, & honorabat, & diligebat te: quia sentiebat præsentiam tuam in corde ejus, sanctæ conversationis fructibus testibus. Fuerat enim unius viri uxor, mutuam vicem parentibus reddiderat, domum suam pie tractaverat, in operibus bonis testimonium habebat. Nutrierat filios, toties eos parturiens, quoties à te deviare cernebat. Postremo nobis Domine omnibus, qui ex munere tuo finis loqui servis tuis, qui ante dormitionem ejus in te jam confociati vivebamus, percepta gratia baptismi tui, ita servivit, quasi ab omnibus genita fuisset.

V S V S.

1. S. Monicam si omnes nuptæ imitentur, nullus rixis & querelis in conjugio erit locus; hæc autem illa exempla edidit. I. Viro servivit veluti Domino, memor Deum illud in tabulis matrimonialibus posuisse: *sub viri potestate* Gen. 3. 16 *eris, &c.* II. Eidem irato nec facto, nec verbo restitit. III. Si extra culpam erat, conjugii jam refracto & quieto, rationem reddidit. IV. Cubilis injurias patienter toleravit. V. Mariti ad Deum & frugem conversionem longanimiter expectavit, & proculdubio frequenter pro eo, ut pro filio Augustino, oravit.
2. Illustre eadem Sancta Matrona Christianæ concordie exemplum præbuit. I. Adversantes sibi vincendo obsequiis. II. Prodendo & comprimendo linguas discordiarum seminatrices. III. Nihil alteri dicendo, quod ad animos conciliandos non valeret. IV. Bene de aliis loquendo. Hoc pacis & concordie studium omnes imitari debemus, si Beati, & ex pacificorum numero ac filiorum Dei, esse volumus.

CAP. X.

Vt cum matre paulo ante ejus mortem de aeterna vita, supra omnem creaturam beata, disseruerit, ipsa post filii conversionem longiorem vitam jam non desiderante.

1. **I**mmimente autem die, quo ex hac vita erat exitura, quem diem tu noveras ignorantibus nobis, provenerat ut credo, procurante te occultis tuis modis, ut ego & ipsa soli staremus incumbentes ad quandam fenestram, unde hortus intra domum, quæ nos habebat, prospectabatur, illuc apud ostia, Tiberina; ubi remoti à turbis, post longi itineris laborem, instaurabamus nos navigationi. Colloquebamur ergo soli valde dulciter, & *præterita obliviscentes, in ea qua ante sunt extenti, quærebat* inter nos apud præsentem veritatem, quod tu es, qualis futura esset vita æternæ sanctorum, *quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.* Sed inhiabamus ore cordis in superna fluente fontis tui, *fontis vitæ, qui est apud te, ut inde pro captu nostro aspersi, quoquo modo rem tantam cogitarem.*

2. Cumque ad eum finem sermo perduceretur, ut carnalium sensuum delectatio quantalibet, in quantalibet luce corporea, præ illius vitæ jucunditate, non comparatione, sed nec commemoratione quidem digna videretur: erigentes nos ardentiore affectu in idipsum, perambulavimus gradatim cuncta corporalia, & ipsum coelum, unde
sol,

sol, & luna, & stellæ lucent super terram. Et adhuc ascendebamus interius cogitando, & loquendo te, & mirando opera tua. Et venimus ad mentes nostras, & transcendimus eas, ut attingeremus regionem ubertatis indeficientis, ubi pascis Israël in æternum veritatis pabulo: & ubi vita sapientia est, per quam fiunt omnia ista, & quæ fuerunt, & quæ futura sunt. Et ipsa non fit, sed sic est, ut fuit, & sic erit semper; cum potius fuisse, & futurum esse, non est in ea, sed esse solum, quoniam æterna est. Nam fuisse & futurum esse, non est æternum. Et dum loquimur & inhiamus illi, attingimus eam modice toto ictu cordis, & suspiravimus, & reliquimus ibi religatas primitias spiritus, & remeavimus ad strepitum oris nostri, ubi verbum & incipitur, & finitur. Et quid simile verbo tuo domino nostro, in se permanenti sine vetustate, atque innovanti omnia?

3. Dicebamus ergo: Si cui fileat tumultus carnis, fileant phantasiæ terræ, & aquarum, & aëris; fileant & poli, & ipsa sibi anima fileat, & transeat se non se cogitando; fileant somnia, & imaginariæ revelationes, omnis lingua, & omne signum, & quicquid transeundo fit, si cui fileat omnino. Quoniam si quis audiat, dicunt hæc omnia: Non ipsa nos fecimus, sed fecit nos, qui manet in æternum. His dictis, si jam taceant, quoniam erexerunt aurem in eum, qui fecit ea, & loquatur ipse solus, non per ea, sed per seipsum, ut audiamus verbum ejus, non per linguam carnis, neque per vocem angeli, nec per sonitum nubis, nec per ænigma si-

militudinis, sed ipsum, quem in his amamus, ipsum sine his audiamus: sicut nunc extendimus nos, & rapida cogitatione attingimus eternam sapientiam super omnia manentem, si continetur hoc, & subtrahantur alia visiones longe imparis generis, & hac una rapiat & absorbeat & recondat in interiora gaudia spectatorem suum: ut talis sit sempiterna vita, quale fuit hoc momentum intelligentiæ, cui suspiravimus. Nonne hoc

Matth. 25, est, *Intra in gaudium domini tui?* Et istud quando?

1 Cor. 15, 4. An cum omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur? Dicebamus talia, & si non isto modo, & his verbis, tamen Domine tu scis, quod illo die cum talia loqueremur, & mundus iste nobis inter verba vilesceret, cum omnibus delectationibus suis. Tunc ait illa: Fili, quantum ad me attinet, nulla re jam delector in hac vita. Quid hic faciam adhuc, & cur hic sim nescio, jam consumpta spe hujus seculi. Vnum erat, propter quod in hac vita aliquantum immorari cupiebam: ut te Christianum catholicum viderem, priusquam morerer. Cumulatus hoc mihi Deus meus præstitit, ut te etiam contempta foelicitate terrena, servum ejus videam. Quid hic facio?

V S V S.

I. Hæc summa est stupendæ ascensionis, qua S. D. cum matre aspiravit ad gaudia vitæ æternæ, *Transcenda sunt omnes creatura cum omni decore, pulchritudine, suavitate sua, non solum corporea, verum & spiritales. Quod supra illas omnes est, nec per ullam imaginem corpoream intelligi potest, illud est gaudium Domini, in quod intrabunt omnes servi illius boni & fideles. Quid ergo quærimus solatia in terris,*

CUM

cum incomparabiliter majora nobis serventur in cælis, etsi illa non nisi modice uno ictu cordis, & rudi cogitatione possimus attingere?

2. S. Monica postquam vidit filium Catholicum & Dei servum, nihil ultra in hac vita sibi desiderandum putavit: sic Dei servus animarum salutis procurandæ destinatus, postquam manipulos multos pro viribus in horreum Domini comportavit, nihil habet ultra, quo in hac vita delectetur.

C A P. XI.

Vt S. Monica febris correpta, solas postulans preces, de sepulchro nihil sollicita, die nono ægritudinis corpore soluta sit.

1. **A**D hæc ei quid responderim, non satis recolo. Cum interea vix intra quinque dies, aut non multo amplius, decubuit febris. Et cum ægrotaret quodam die, defectum animæ passa est, & paululum subtracta à præsentibus. Nos concurrimus, sed cito reddita est sensui, & aspexit adstantes, me & fratrem meum, & ait nobis, quasi quærenti similis, Vbi eram? Deinde nos intuens mœrore attonitos, ponetis hic, inquit, matrem vestram. Ego filebam, & fletum frænabam. Frater autem meus quiddam locutus est, quo eam non peregre sed in patria sua defungi, tanquam scœlicius optaret. Quo audito, illa vultu anxio reverberans eum oculis, quod talia saperet, atque inde me intuens, Vide ait, quid dicit! Et mox ambobus: Ponite, inquit, hoc corpus ubicunque, nihil vos ejus cura conturbet. Tantum illud vos rogo, ut ad Domini altare memineritis meis, ubi fueritis.

2. Cumque hanc sententiam, verbis quibus poterat, explicasset, conticuit, & ingravescente morbo exercebatur. Ego vero cogitans dona tua Deus meus invisibilis, quæ immittis in corda fidelium tuorum, & proveniunt inde fruges admirabiles: gaudebam, & gratias agebam tibi, recolens quòd noveram, quanta cura semper astuasset de sepulchro, quod sibi providerat & præparaverat, juxta corpus viri sui. Quia enim valde concorditer vixerant, id etiam volebat, ut est animus humanus minus capax divinorum, adjungi ad illam felicitatem, & commemorari ab hominibus, concessum sibi esse post transmarinam peregrinationem, ut conjuncta terra, amborum conjugum terra tegeretur.

3. Quando autem ista inanitas plenitudine bonitatis tuæ coeperat in ejus corde non esse, nesciebam, & lætabar admirans, quod sic mihi aperuisset: quamquam, & illo sermone nostro ad fenestram, cum dixit: *Iam quid hic facio?* non apparuit desiderare in patria mori. Audivi etiam postea, quod jam cum Ostiis essemus, cum quibusdam amicis meis materna fiducia colloquebatur, quodam die, de contemptu vitæ hujus & bono mortis, ubi ipse non aderam. Illisque stupentibus virtutem feminæ, quam tu dederas ei, quærentibusque, utrum non formidaret tam longe à sua civitate, corpus relinquere. *Nihil (inquit) longe est Deo, neque timendum est, ne ille non agnoscat in fine sæculi, unde me resuscitet.* Ergo die nono ægritudinis suæ, quinquagesimo & sexto anno ætatis suæ, a tricesimo & tertio ætatis meæ,

meæ, anima illa religiosa & pia, corpore soluta est.

N O T Æ.

2. *Tricesimo & tertio ætatis meæ*) demonstrat Baronius subesse mendum, & legi debere *trigesimo & quinto*. Quod probat ex aliis S. D. locis, recteque admonet germanum habendum esse textum illum, qui alterius textus ejusdem auctoris contestatione fulcitur, suspectum vero eum, qui à duobus, vel pluribus contrariis textibus impugnatur.

A. C. 388.
& in notis
ad *Maty.*
edit. emen-
die 5.
Maji.

V S V S.

1. Cura morituri alia nulla esse debet, quam ut à Deo misericordiam, ab hominibus suffragia impetret. Hoc docet Monica, quæ nihil aliud petit, quam ut ad altare Domini memores sint sui, ubicunque fuerint.
2. Expendant Sectarii, quam certo senserint veteres fideles, suffragia vivorum prodesse defunctis, & quam solícite illa sibi procurarint.
3. Vana est illorum cura & parum Christiana, qui valde de sepulchro in patria reperiendo solíciti sunt, cum verissimum sit, ut dixit Monica: *Nihil longe esse Deo, neque timendum, ut in fine seculi non agnoscat, unde quemvis resuscitet.*
4. Solet Deus electorum suorum vitia, etsi parva, ante mortem plenitudine gratiæ suæ plerumque emendare; ita S. Monicæ exemit inordinatam curam Sepulturæ gentilitiæ.

C A P. XII.

Quam acerbum dolorem, etsi invitus in morte ac funere matris senserit.

1. **P** Remebam oculos ejus, & confluebat in præcordia mea mœstitudo ingens, & transfluebat in lachrymas: ibidemque oculi mei, violento animi imperio, resorbant

P 5

bebant

bebant fontem suum usque ad siccitatem, & in tali luctamine valde male mihi erat. Tum vero ubi efflavit extremum spiritum, puer Adeodatus exclamavit in planctum, atque ab omnibus nobis coercitus tacuit. Hoc modo etiam meum quiddam puerile, quod labebatur in fletus, juvenili voce cordis coërcebatur, & tacebat. Neque enim decere arbitrabamur, funus illud questibus lachrymosis gemitibusque celebrare: quia his plerunque solet deplorari quædam miseria morientium, aut quasi omnimoda extinctio. At illa nec misere moriebatur, nec omnino moriebatur. Hoc & documentis morum ejus, & fide non ficta, rationibusque certis tenebamus.

2. Quid ergo erat, quod intus mihi graviter dolebat, nisi ex consuetudine simul vivendi dulcissima, & carissima, repente disrupta, vulnus recens? Gratulabar quidem testimonio ejus, quod in ea ipsa ultima ægritudine, obsequiis meis interblandiens, appellabat me pium; & commemorabat grandi dilectionis affectu, nunquam se audisse ex ore meo, jaculatum in se durum, aut contumeliosum sermonem. Sed tamen, quid tale Deus meus, qui fecisti nos, quid comparabile habebat honor à me delatus illi, & servitus ab illa mihi? Quoniam itaque deserebar tam magno ejus solatio, sauciabatur anima mea, & quasi dilaniabatur vita, quæ una facta erat ex mea, & illius.

3. Cohibito ergo à fletu illo puero, Psalterium arripuit Euodius, & cantare coepit Psalmum, cui respondebamus omnis dominus: *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine.*

mine. Audito autem quid ageretur, conven-
runt multi fratres ac religiosa femina. Et
de more illis, quorum officium erat, funus
curantibus, ego in parte, ubi decenter po-
teram, cum eis qui me non deserendum esse
censebant, quod erat tempori congruum
disputabam: eoque fomento veritatis miti-
gabam cruciatum tibi notum, illis ignoran-
tibus, & intente audientibus, & sine sensu
doloris me esse arbitrantibus. At ego in
auribus tuis, ubi eorum nullus audiebat, in-
crepabam mollitiem affectus mei, & con-
stringebam fluxum mœroris. Cedebatque
mihi paululum, rursusque impetu suo fere-
batur, non usque ad eruptionem lachryma-
rum, nec usque ad vultus mutationem. Et
quia mihi vehementer displicebat, tantum
in me posse hæc humana, quæ ordine debi-
to, & sorte conditionis nostræ, accidere ne-
cesse est: alio dolore dolebam dolorem
meum, & duplici tristitia macerabar.

4. Cum ecce corpus elatum est! imus, &
redimus sine lachrymis. Nam neque in eis
precibus, quas tibi sudimus, cum tibi offer-
retur pro ea Sacrificium pretii nostri, juxta
sepulchrum posito cadavere, priusquam de-
poneretur, sicut illic fieri solet, nec in eis
precibus ego flevi. Sed toto die graviter in
oculto mœstus eram, & mente turbata ro-
gabam te, ut poteram, quo sanares dolo-
rem meum: nec faciebas, credo commen-
dans memoriæ meæ, vel hoc uno documen-
to omnis consuetudinis vinculum, etiam
adversus mentem, quæ jam non fallaci ver-
bo pascitur. Visum etiam mihi est, ut irem
lavatum, quod audieram inde balneis no-

men inditum, quia Græci βαλανείον dixerint, quod anxietatem pellat ex anima. Ecce & hoc confiteor misericordiae tuæ pater orphanorum, quoniam lavi, & talis eram, qualis priusquam lavissem. Neque enim exsudavit de corde meo mœroris amaritudo.

5. Deinde dormivi & evigilavi, & non parva ex parte mitigatum inveni dolorem meum. Atque ut eram in lecto meo solus, recordatus sum veridicos versus Ambrosii tui : Tu es enim,

*Deus creator omnium,
Polique rector ; vestiens
Diem decoro lumine,
Noctem soporis gratia.
Artus solutos ut quies
Reddat laboris usui,
Mentesque fessas allevet,
Luctusque solvat anxios.*

Atque inde paulatim reducebam in pristinum sensum ancillam tuam, conversationemque ejus, piam in te & sanctam, in nos blandam atque morigeram, qua subito destitutus sum. Et libuit flere in conspectu tuo de illa, & pro illa, de me, & pro me. Et dimisi lachrymas, quas continebam, ut effluerent, quantum vellent, substernens eas cordi meo, & requievi in eis : quoniam ibi erant aures tuæ, non cujusquam hominis superbe interpretantis ploratum meum.

6. Et nunc Domine, confiteor tibi in literis, legat, qui volet, & interpretetur, ut volet. Et si peccatum invenerit flevisse me matrem exigua parte horæ, matrem oculis meis interim mortuam, quæ me multos an-
nos

nos fleverat, ut oculis tuis viverem : non irideat, sed potius, si est grandi caritate, pro peccatis meis fleat ipse ad te, patrem omnium fratrum Christi tui.

V S V S.

1. Non defenda est mors justorum, pretiosa in conspectu Domini, quia nec misere moriuntur, Beati enim sunt, qui in Domino moriuntur, nec omnino moriuntur, sed meliore sui patre superstites, vitam deteriorem cum meliore commutant.
2. Audi hæretice oblatum sacrificium pretii nostri, nimirum Missæ, pro anima S. Monicæ, & Catholicos fuisse S. Augustinum, & Matrem ejus, item Alipium intellige.
3. Quanta sit consuetudinis violentia, expertus est S. D. in hoc ipso mœrore, qui reluctanter licet animum ejus fregit; quamvis nec tam immoderatus, nec tam diuturnus fuerit hic dolor, quam ille, quo de morte amici se doluisse, seu potius insaniisse supra confessus est. lib. 4.
4. Indulgendum est aliquid naturæ in tam gravi luctu, quamvis moderanda sit fræno voluntatis divinæ, & conditionis humanæ. Morimur quia Deus vult, & natura jubet. S. Bernardus ingentem quoque dolorem ex morte fratris percepit. Serm. 26
in Cant.

C A P. XIII.

Consideratione periculorum omnis animæ, qua in Adam moritur, orat pro matre, idemque ab aliis fieri rogat.

1. **E** Go autem jam sanato corde ab illo vulnere, in quo poterat redargui carnalis affectus, fundo tibi Deus noster pro illa famula tua longe aliud lachrymarum genus, quod manat de concusso spiritu, consideratione periculorum omnis animæ, quæ in Adam moritur. 1 Cor. 15.
27.
P 7 Chri-

Christo vivificata, etiam nondū à carne resoluta, sic vixerat, ut lauderetur nomen tuum infide moribusque ejus. Non tamen audeo dicere, ex quo eam per baptismum regenerasti, nullum verbum exisse ab ore ejus contra præceptum tuum. Et dictum est à veritate, filio tuo, *Siquis dixerit fratri suo fatue, veus erit gehenna ignis.* Et vix etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam. Quia vero non exquiris delicta vehementer, fiducialiter speramus aliquem apud te locum invenire indulgentiæ. Quisquis autem tibi enumerat vera merita sua, quid tibi enumerat, nisi munera tua? O si cognoscant se omnes homines, & qui gloriantur, in Domino glorientur!

1 Cor. 10.
17.

2. Ego itaque laus mea & vita mea, Deus cordis mei! sepositis paulisper bonis ejus actibus, pro quibus tibi gaudens gratias ago, nunc pro peccatis matris meæ deprecor te: exaudi me per medicinam vulnerum nostrorum, quæ pependit in ligno, & sedens ad dexteram tuam, te interpellat pro nobis. Scio misericorditer operatam, & ex corde dimisisse debita debitoribus suis, dimitte illi & tu debita sua. Si qua etiam contraxit per tot annos, post aquam salutis, dimitte. Domine, dimitte obsecro: ne intres cum ea in judicium. Superexaltet misericordia judicium, quoniam eloquia tua vera sunt, & promisisti misericordiam misericordibus. Quod ut essent, tu dedisti eis, qui misereberis, cui misertus eris, & misericordiam præstabis, cui misericors fueris. Et credo jam feceris, quod te rogo, sed voluntaria oris mei approba Domine.

Psal. 118.
108.

3. Namque illa imminente die resolutio-

tio-

tionis suæ, non cogitavit suum corpus sum-
 tuose contegi, aut condiri aromatibus, aut
 monumentum electum concupivit, aut cu-
 ravit sepulchrum patrium. Non ista manda-
 vit nobis, sed tantummodo memoriam sui,
 ad altare tuum fieri desideravit, cui, nullius
 diei prætermissione, servierat, unde sciret
 dispensari victimam sanctam, qua *deletum est* Col. 2. 14.
chirographum, quod erat contrarium nobis, qua tri-
 umphatus est hostis, computans delicta no-
 stra, & quærens quid objiciat, & nihil in-
 veniens in illo, in quo vincimus. Quis ei
 refundet innocentem sanguinem? Quis ei
 restituet pretium, quo nos emit, ut nos of-
 ferat ei, ad cuius pretii nostri sacramentum,
 ligavit ancilla tua, animam suam vinculo
 fidei?

4. Nemo à protectione tua dirumpat
 eam. Non se interponat, nec vi, nec infi-
 diis, leo & draco. Neque enim responde-
 bit illa nihil se debere, ne convincatur &
 obtineatur ab accusatore callido. Sed re-
 spondebit dimissa debita sua ab eo, cui ne-
 mo reddet, quod pro nobis non debens, red-
 didit. Sit ergo in pace cum viro, ante quem
 nulli, & post quem nulli, nupta est. Cui ser-
 vivit, fructum tibi afferens cum toleran-
 tia, ut eum quoque lucraretur tibi. Et in-
 spira Domine Deus meus, inspira servis tuis,
 fratribus meis, filiis tuis, dominis meis,
 quibus & voce, & corde, & literis servio:
 ut quotquot hæc legerint, meminerint ad
 altare tuum Monicae famulae tuæ, cum Pa-
 tricio quondam ejus conjugè, per quo-
 rum carnem introduxisti me in hanc vi-
 tam, quemadmodum nescio. Meminerint
 cum

cum affectu pio parentum meorum in hac luce transitoria, & fratrum meorum sub te patre, in matre catholica, & civium meorum in æterna Ierusalem, cui suspirat peregrinatio populi tui, ab exitu usque ad reditum: ut quod à me illa poposcit extremum, uberiorius ei præstetur in multorum orationibus, tam per confessiones, quam per orationes meas.

V S V S.

1. Docet S.D. quemvis sibi & aliis timere debere in morte; nemo enim securus est misericordiæ & veniæ. Væ etiam iis, qui iusti habentur, nisi misericordiæ patrociniū suscipiat.
2. Humilitatis hoc fundamentum est, *merita hominum nil esse, nisi Dei munera*, in quo solo gloriantur.
3. Oratio pro defunctis in veteri Ecclesia, fuit in pretio & usu. Qui eam oderunt, non sunt veteris Ecclesiæ hæredes, sed rebelles ac hostes.

LIBER